

اداره کل امور عشایر فارس

سیمای عمومی و عشایری شهرستان کازرون و کوهبنار

تهیه و تدوین:

اداره مطالعات

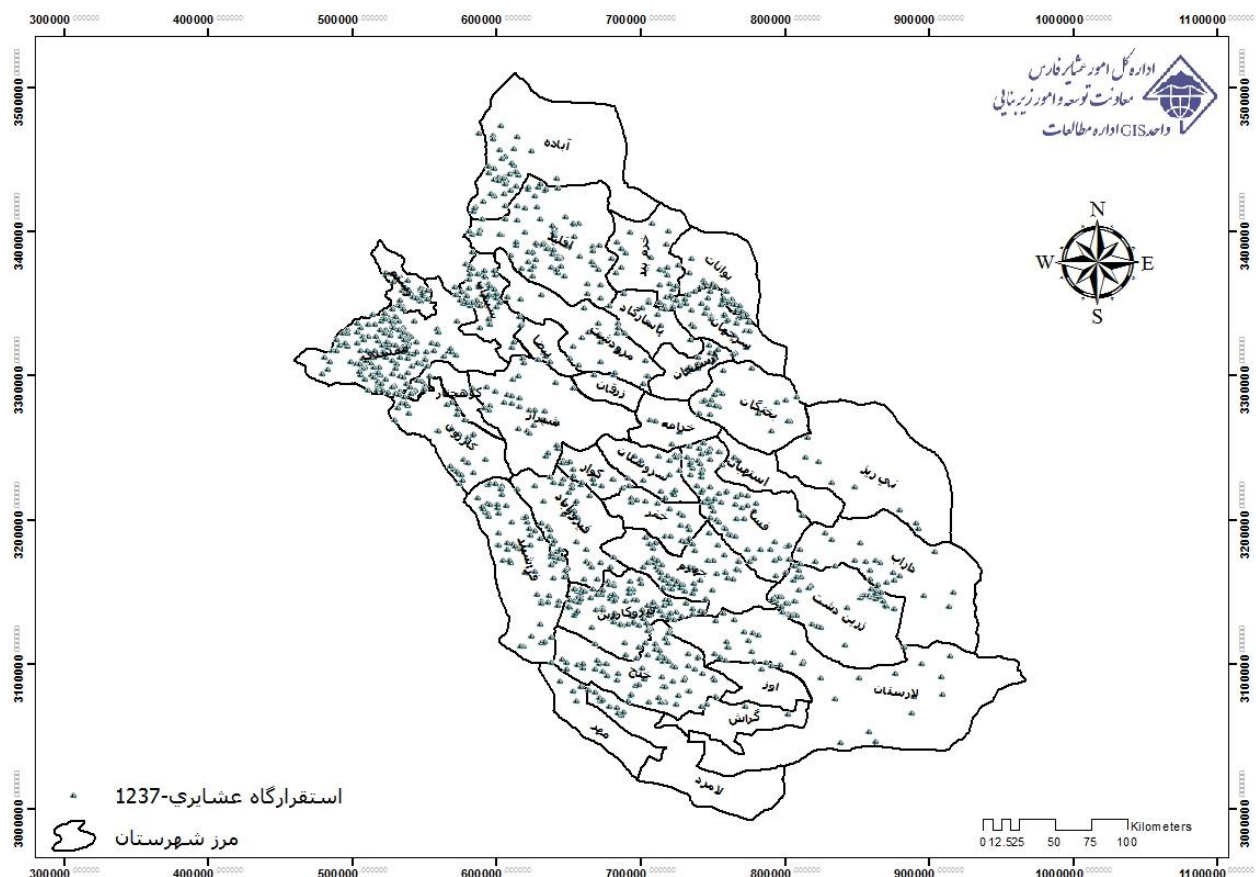
تابستان ۱۳۹۹

«فهرست مطالب»

صفحه	عنوان
۱.....	۱- مقدمه.....
۲.....	۲- سیمای عشایری شهرستان کازرون و کوچه‌چنار.....
۷.....	۳- نتیجه‌گیری.....

۱- مقدمه

استان فارس با دارابودن تنوع اقلیمی گرمسیری و سردسیری، موجب سازگاری و شکل‌گیری بزرگترین جامعه عشایری کشور در این استان شده است. بطوریکه از ۸/۵ میلیون هکتار عرصه‌های قابل تعلیف استان، حدود ۵/۷ میلیون هکتار آن (۶۷ درصد) قلمرو زیست عشایر محسوب می‌گردد. عشایر استان با جمعیت قشلاقی ۱۴۷,۸۲۱ نفر و ۲۷,۲۷۹ خانوار (جمعیت بیلاقی ۱۳۲,۲۷۲ نفر و ۲۴,۷۲۰ خانوار)، در قالب سه ایل قشقایی (حدود ۵۰ درصد)، ایل خمسه (حدود ۲۶ درصد)، ایل لر (ممسنی و بویراحمد در حدود ۱۳ درصد) و ۸ طایفه مستقل جشنی و چهارراهی، کوه آتش (جبل نارویه)، کهمره سرخی، کهمره نودان، کهمره جروق، متفرقه محلی داراب و متفرقه محلی فیروزآباد در محدوده این استان به فعالیت دامداری مشغول هستند. جامعه عشایر استان یک جامعه جوان بوده که درصد جمعیت جوان با دامنه سنی ۱۸-۳۵ سال آن، حدود ۴۵ درصد کل جمعیت عشایر استان می‌باشد. از جمعیت ۴,۸۵۱,۲۷۴ نفری استان براساس سرشماری سال ۱۳۹۵، جامعه‌ی عشایر، حدود ۳/۰۴۷ درصد از جمعیت استان را به عنوان جامعه سوم استان و قطب عشایری کشور، بخود اختصاص داده است (مرکز آمار ایران، ۱۳۸۷).

نقشه ۱: پراکنش ۱۲۳۷ استقرارگاه عشایری در محدوده تقسیمات کشوری ۳۶ شهرستان استان فارس (اداره مطالعات اداره

کل امور عشایر استان فارس، ۱۳۹۹)

زندگی عشایری نماد "اقتصاد مقاومتی" و نمونه بارز "تولید کالای ایرانی" است و این جامعه به علت زندگی در حدود ۶۷ درصد عرصه‌های مرتعی استان فارس، حافظان اصلی منابع طبیعی و محیط زیست استان و به نوعی نماد "جامعه سبز" بوده و به علت توانمندی تولیدی آنها، در "امنیت غذایی و معیشت پایدار" ملی و استانی نقش بی بدیلی دارند.

عشایر فارس با حضور در ۱۲۳۷ استقرارگاه عشایری^۱ استان (نقشه ۱) (شامل مناطق عشایری و کانونهای توسعه اسکان)، حافظان امنیت سرزمینی و نقش پدافند غیرعامل ویژه‌ای دارند که می‌بایست در برنامه‌ریزی‌های استانی و ملی، به این جایگاه آنها توجه ویژه گردد.

به منظور ایجاد درک مشترک از عنوان و کلمه عشایر^۲، در آیین‌نامه ساماندهی عشایر، جامعه عشایر با ۳ ویژگی ساخت اجتماعی قبیله‌ای، اتکای معاش به دامداری و شیوه زندگی شبانی مبتنی بر کوچ، معرفی شده است. براین اساس، عشایر به لحاظ داشتن پروانه چرا یا سامان عرف مرتعی در ییلاق و قشلاق و همراهی اعضای خانواده با سرپرست خانواده، به ۴ تیپ مختلف شامل (۱) عشایر کوچنده، (۲) عشایر نیمه‌کوچنده، (۳) رمه‌گردان (شیوه عشایری مختابادی در شمال کشور) و (۴) عشایر اسکان یافته‌ی دارای پروانه چرا به نام فرد (مثل عشایر عرب خوزستان) دسته‌بندی می‌شوند.

۲- سیمای عشایری شهرستان کازرون و کوچه‌نار

شهرستانهای کازرون و کوچه‌نار به مساحت ۴۰۶۲ کیلومترمربع در غرب استان فارس و در امتداد ۵۱ درجه و ۵۳ دقیقه طول شرقی و ۲۹ درجه و ۳۵ دقیقه عرض شمالی نسبت به خط استوا قرار گرفته است. این شهرستان از شمال به شهرستان شیراز و از شرق به شهرستان های فراشبند و فیروزآباد از جنوب به استان بوشهر از غرب به شهرستان ممسنی محدود می‌شود.

بر اساس آخرین تقسیمات کشوری این دو شهرستان، دارای ۴ بخش، ۱۱ دهستان و ۳ نقطه شهری می‌باشد. این شهرستانها از نظر آب و هوایی جزو مناطق معتدل می‌باشد. جمعیت این شهرستان بر اساس سرشماری نفوس و مسکن سال ۱۳۹۵ برابر ۷۶۲۲۷ خانوار بوده است. شهرستان کازرون محل قشلاق بخشی از عشایر از ایل قشقایی شامل طوایف دره شوری، کشکولی بزرگ و فارسیمدان به تعداد ۳۳۴۰ خانوار می‌باشد. مساحت کل مراتع شهرستان کازرون و کوچه‌نار ۲۳۰ هزارهکتار است که ۱۳۰ هزار هکتار آن متعلق به عشایر است که مورد تعلیف ۳۷۰ هزار

^۱ یورد عشایری: به هر یک از مکانهای عرفی در هر منطقه عشایری که هر خانوار عشایری در آن موقعیت سکونت می‌یابند. یورد معادل هر یک از ساختمان‌های موجود در یک محله در ساختار روستا یا شهر است.

منطقه عشایری: به بخشی از یک سامان عرفی عشایر گفته می‌شود که گروهی از عشایر، با ویژگی‌های مشترک مثل ساختاری ایلی، مرتع و ... در فصل ییلاق یا قشلاق به صورت موقت در آن سکونت می‌یابند. منطقه عشایری معادل کلمه محله در ساختار روستا یا شهر است.

استقرارگاه عشایری: به مجموع مناطق عشایری و کانونهای توسعه اسکان هدایتی و خودجوش استقرارگاه عشایری گفته می‌شود.

سامان عرفی عشایر: سامان عرفی به محدوده‌ای از اراضی مرتعی اطلاق می‌شود که از گذشته مورد بهره‌برداری تعداد مشخصی از خانوارهای عشایر قرار گرفته و عرفاً دارای حق بهره‌برداری از آن می‌باشند.

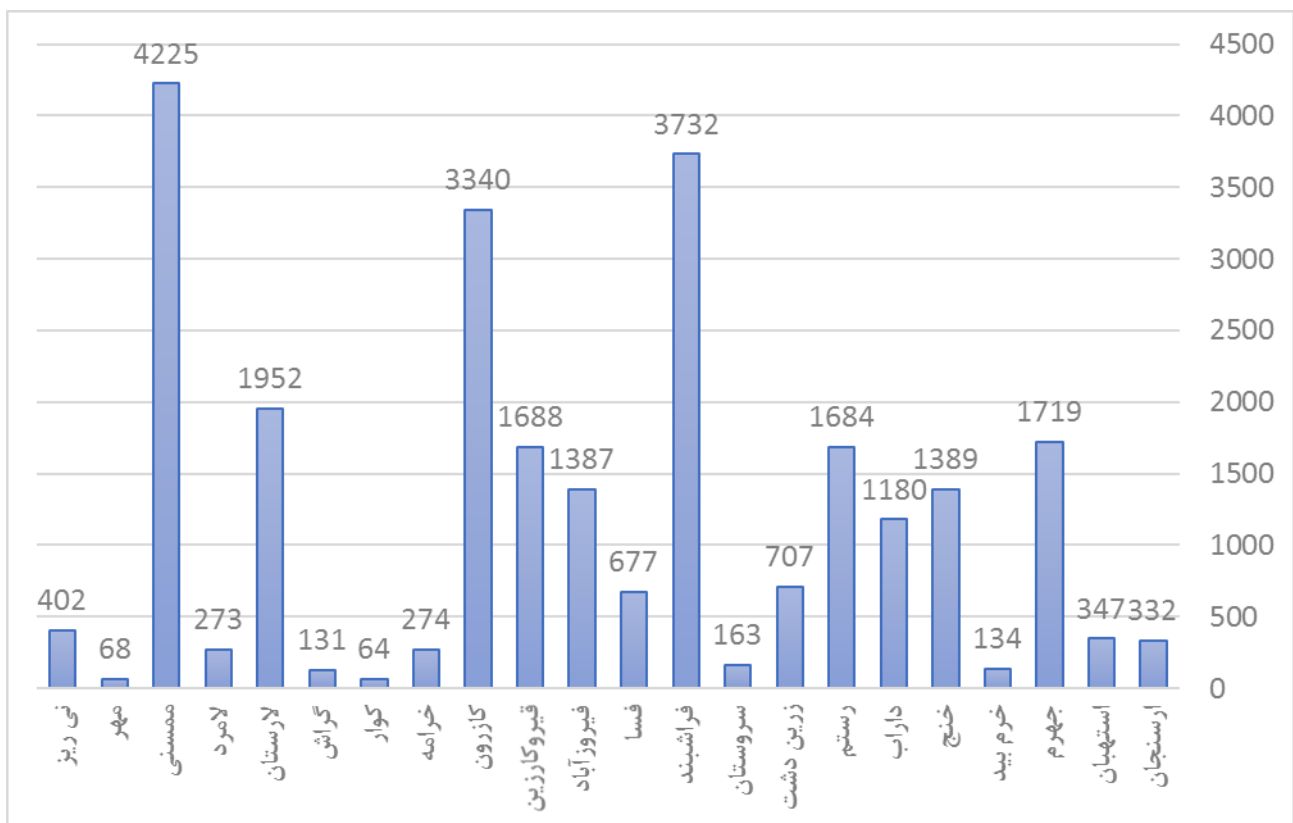
سامانه عشایری: به محدوده‌ای که در برگیرنده چند سامان عرفی باشد گفته می‌شود. گنجایش مطلوب هر سامانه حدود ۵۰ خانوار و حداقل آن در شرایط استثنایی ۲۰ خانوار می‌باشد که این ظرفیت، امکان برنامه‌ریزی سامانه را همانند برنامه‌ریزی در واحد جغرافیایی مثل حوزه آبریز و واحدهای تقسیمات سیاسی مثل روستا مهیا می‌نماید.

² Nomad

رأس دام سبک می باشد. تعداد ۷ کانون توسعه هدایتی در این شهرستان وجود دارد که تاکنون ۱۸۰ خانوار در این کانونها مستقر شده اند. تعداد ۳ شرکت تعاونی و ۶ باب فروشگاه عشایری در شهرستان در فصل قشلاق وجود دارد. (جدول ۱).

مساحت کل مراتع عشایری شهرستان کازرون و کوچهچنار ۸۴۷۲۳٫۶ هکتار است که مورد تعلیف ۱۳۰۹۷۲ رأس دام سبک می باشد (جدول ۲). در جدول ۲، جایگاه شهرستان کازرون و کوچهچنار در بین شهرستانهای استان به لحاظ تعداد دام و میزان تولید گوشت و فرآورده های دامی، قابل مشاهده است.

در این شهرستان ۴۲ استقرارگاه عشایری شناسایی شده است که ۹ مورد آنها کانون توسعه اسکان هدایتی (۶ کانون توسعه اسکان هدایتی خاتمه یافته و ۳ کانون اسکان در دست مطالعه) و ۳۳ مورد منطقه عشایری است. در نقشه ۲، اطلس عشایر شهرستان کازرون و کوچهچنار نشان داده شده است و در این اطلس، ویژگی هایی چون پراکنش عشایر در سطح شهرستان، مناطق و کانونهای عشایری، زمین واگذاری کشاورزی، چاه آب، صندوق اعتبارات خرد زنان، شرکتهای تعاونی عشایری، سامانهای عرف مرتعی عشایر، آب انبار، ایله راه و اتراقگاه عشایری بر مبنای تقسیمات کشوری در سطح دهستان قابل مشاهده است. در جدول ۳، خلاصه سیمای عشایر شهرستان کازرون و کوچهچنار آورده شده است.

نمودار ۱: فراوانی جمعیت شهرستانهای بیلاقی بر حسب خانوار

جدول ۱. جمعیت عشایر بیلاقی و قشلاقی شهرستان کازرون و کوپنار به تفکیک بخش و دهستان

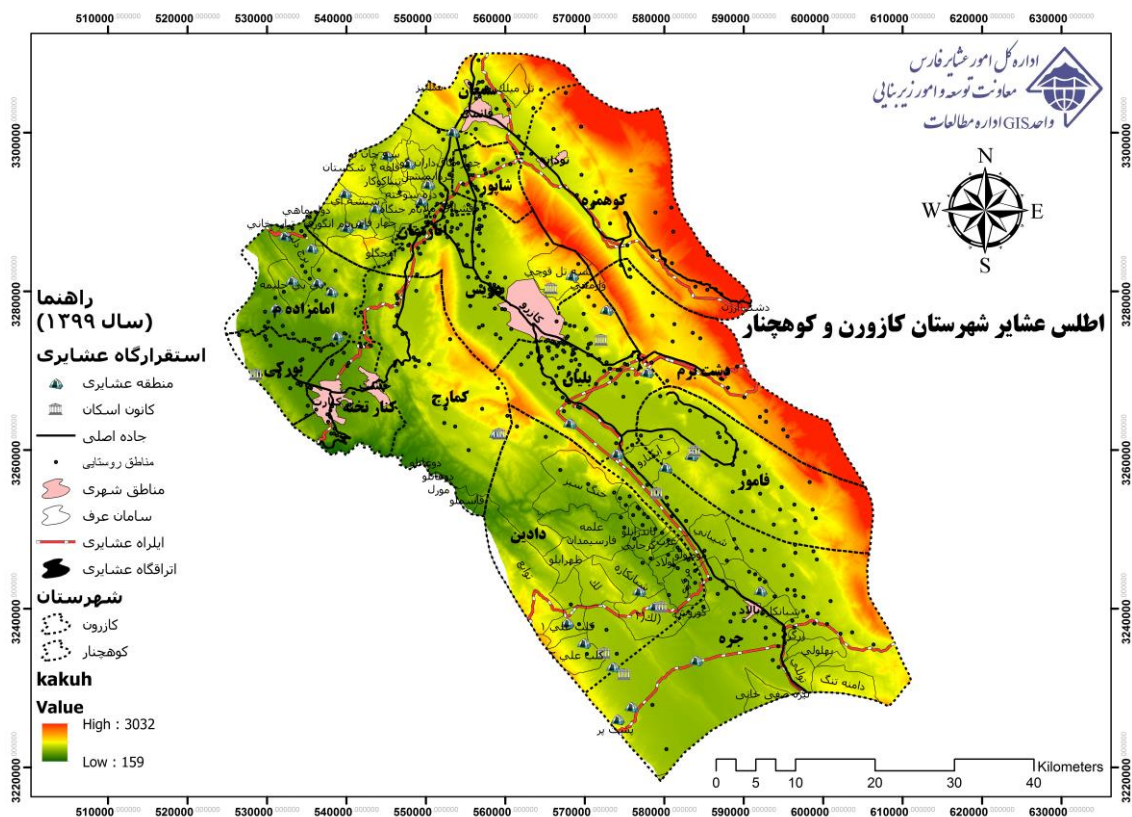
عشایر قشلاقی				عشایر بیلاقی				نام ایل / طایفه مستقل	دهستان
زن	مرد	مرد و زن	خانوار	زن	مرد	مرد و زن	خانوار		
۸۶۹۱	۹۴۳۷	۱۸۱۲۸	۳۳۴۰	۶۷۰	۷۷۴	۱۴۴۴	۲۸۹	شهرستان کازرون	
۵۱۸۱	۵۶۸۷	۱۰۸۶۸	۲۰۱۰	۴۵	۵۰	۹۵	۱۹	بخش جره و بالاده	
۶۸۸	۷۴۰	۱۴۲۸	۲۶۳	۴۵	۵۰	۹۵	۱۹	دهستان جره ایل قشقایی	
۸۵	۹۵	۱۸۰	۳۴	۰	۰	۰	۰	دهستان جره طایفه مستقل کوهمره جروق	
۸۷	۱۰۶	۱۹۳	۲۹	۰	۰	۰	۰	دهستان جره طایفه مستقل کوهمره سرخی	
۳۳۹۱	۳۶۷۲	۷۰۶۳	۱۳۲۱	۰	۰	۰	۰	دهستان دادین ایل قشقایی	
۳۹۵	۴۱۹	۸۱۴	۱۳۴	۰	۰	۰	۰	دهستان فامور ایل قشقایی	
۳۵۵	۴۶۷	۸۲۲	۱۶۰	۰	۰	۰	۰	دهستان فامور طایفه مستقل کوهمره جروق	
۱۸۰	۱۸۸	۳۶۸	۶۹	۰	۰	۰	۰	شهر بالاده ایل قشقایی	
۱۰۸۵	۱۰۸۵	۲۱۷۰	۳۸۲	۰	۰	۰	۰	بخش خشت و کمارج	
۲۶۸	۲۵۸	۵۲۶	۱۰۱	۰	۰	۰	۰	دهستان خشت ایل قشقایی	
۴۶۵	۴۸۳	۹۴۸	۱۵۷	۰	۰	۰	۰	دهستان کمارج ایل قشقایی	
۳۵۲	۳۴۴	۶۹۶	۱۲۴	۰	۰	۰	۰	شهر کنار تخته ایل قشقایی	
۸۵۶	۹۳۳	۱۷۸۹	۳۵۸	۳۰۰	۳۴۶	۶۴۶	۱۴۲	بخش کوهمره	
۲۰۲	۲۱۷	۴۱۹	۹۳	۳۰۰	۳۴۶	۶۴۶	۱۴۲	دهستان دشت برم طایفه مستقل کوهمره جروق	
۴۳۹	۴۸۹	۹۲۸	۱۷۷	۰	۰	۰	۰	دهستان دشت برم طایفه مستقل کوهمره نودان	
۱۵	۱۰	۲۵	۴	۰	۰	۰	۰	دهستان کوهمره ایل بویراحمد علیا-سردسیر	
۵۵	۶۳	۱۱۸	۱۹	۰	۰	۰	۰	دهستان کوهمره ایل قشقایی	
۱۴۵	۱۵۴	۲۹۹	۶۵	۰	۰	۰	۰	دهستان کوهمره طایفه مستقل کوهمره نودان	
۱۰۰۰	۱۰۸۲	۲۰۸۲	۳۷۷	۱۴۵	۱۶۲	۳۰۷	۶۴	بخش مرکزی	
۲۳۳	۲۵۵	۴۸۸	۸۴	۳۹	۴۷	۸۶	۱۹	دهستان بلیان ایل قشقایی	
۱۳۱	۱۴۵	۲۷۶	۴۸	۱۰۶	۱۱۵	۲۲۱	۴۵	دهستان دریس ایل قشقایی	
۲۸۳	۲۹۶	۵۷۹	۱۰۶	۰	۰	۰	۰	دهستان شاپور ایل قشقایی	
۳۵۳	۳۸۶	۷۳۹	۱۳۹	۰	۰	۰	۰	شهر کازرون ایل قشقایی	
۵۶۹	۶۵۰	۱۲۱۹	۲۱۳	۱۸۰	۲۱۶	۳۹۶	۶۴	بخش چنار شاه‌یجان	
۲۹۱	۳۲۳	۶۱۴	۱۰۸	۰	۰	۰	۰	دهستان انارستان ایل قشقایی	
۴۹	۶۰	۱۰۹	۲۳	۰	۰	۰	۰	دهستان سمقان ایل ممسنی	
۱۸۰	۲۱۶	۳۹۶	۶۴	۱۸۰	۲۱۶	۳۹۶	۶۴	دهستان سمقان طایفه مستقل کوهمره نودان	
۴۹	۵۱	۱۰۰	۱۸	۰	۰	۰	۰	شهر قائمیه ایل قشقایی	

جدول ۲. جمعیت دام عشایری به تفکیک مناطق ییلاقی و قشلاقی شهرستانهای استان فارس

ردیف	شهرستان	دام قشلاقی (راس)	دام ییلاقی (راس)
۱	شیراز	۱۳۱۷۴۸	۵۰۸۰۰۰
۲	اقلید	۱۴۴۳	۴۶۳۹۱۷
۳	سپیدان	۲۵۰۸۴	۲۸۸۸۵۲
۴	بوانات	۵۶۶۱	۲۶۱۲۷۱
۵	فیروزآباد	۱۵۳۹۴۷	۲۳۱۶۱۲
۶	آباده	۰	۲۲۳۸۸۰
۷	مرودشت	۲۳۶۴۱	۱۶۷۷۹۵
۸	ممسنی	۴۶۸۹۴۵	۱۶۴۹۱۰
۹	پاسارگاد	۶۵۴۹	۹۳۱۳۰
۱۰	داراب	۱۴۸۷۳	۹۱۹۷۶
۱۱	فسا	۷۵۱۴۲	۴۹۵۰۸
۱۲	زرین دشت	۷۸۴۷۲	۴۳۹۶۸
۱۳	داراب	۱۳۰۹۷۲	۳۷۰۴۴
۱۴	جهرم	۱۹۰۷۹۷	۳۴۰۴۴
۱۵	کازرون	۳۷۰۷۱۶	۳۳۳۵۱
۱۶	لارستان	۲۳۱۱۹۸	۳۲۵۴۳
۱۷	سروستان	۱۸۰۹۲	۲۵۸۵۰
۱۸	رستم	۱۸۶۹۱۲	۲۲۰۴۲
۱۹	ارسنجان	۳۶۸۵۰	۲۱۱۱۹
۲۰	خرامه	۳۰۴۱۲	۱۹۸۴۹
۲۱	لامرد	۳۰۳۰۱	۱۱۸۸۶
۲۲	قیروکارزین	۱۸۷۳۵۶	۶۸۰۹
۲۳	کوار	۷۱۰۴	۶۸۰۹
۲۴	نی ریز	۴۴۶۱۹	۶۲۳۲
۲۵	فراشبند	۴۱۴۲۲۵	۵۷۷۰
۲۶	خنج	۱۵۴۱۶۹	۵۷۷
۲۷	استهبان	۳۸۵۱۵	۰
۲۸	گراش	۱۴۵۴۰	۰
۲۹	مهر	۷۵۴۸	۰
	جمع	۳۰۷۹۸۲۸	۲۸۵۲۷۴۲

جدول ۳. سیمای عشایر شهرستان کازرون و کوچهچنار

ردیف	مشخصات جامعه عشایری	میزان/تعداد
۱	ایلات	قشقایی
۲	طوایف	کشکولی بزرگ، دره شوری، فارسیمدان، کهمره جروق و نودان
۳	خانوار کوچنده	۳۳۴۰ خانوار
۴	جمعیت (نفر)	۱۸۰۰۰ نفر
۵	وسعت مراتع (هکتار)	۱۳۰۰۰۰ هکتار
۶	تعداد دام (رأس)	۳۷۰۰۰۰ رأس
۷	تعداد کانون های توسعه هدایتی	۷
۸	تعداد کانون های توسعه حمایتی	-
۹	خانوار اسکان یافته	۱۸۵ خانوار
۱۰	تعداد شرکت های تعاونی عشایری	۳
۱۱	تعداد فروشگاه های عشایری	۶
۱۲	تعداد کامیون های تانکر آبرسانی سیار	۶
۱۳	تعداد تانکر ذخیره آب توزیع شده	۷۳۰
۱۴	تعداد اعضاء شورای اسلامی عشایری	۲۴
۱۵	میزان ایل راه های عشایری اصلی و فرعی (کیلومتر)	۱۴۰ کیلومتر

نقشه ۲: اطلس عشایر شهرستان کازرون و کوچهچنار

۳- نتیجه گیری

ویژگی بارزی که جامعه عشایر را از دو جامعه روستایی و شهری متمایز می کند، همانا ویژگی حرکت است. به عبارت دیگر، در برابر دو جامعه ایستا و ساکن شهری و روستایی، جامعه عشایری یک جامعه متحرک است و حداقل به دو مکان بیلاق و قشلاق تعلق دارد. با پذیرش این ویژگی، موضوع و اهمیت میزان برخورداری عشایر از خدمات زیربنایی مطرح خواهد شد. همانطور که در اطلس مشاهده می شود، عمده مناطق عشایری از شعاع خدمتی مراکز بهداشت و درمان که در قانون مقدار ۵ کیلومتر تعریف شده است، خارج می باشند. میزان "دسترسی آنها به آب بهداشتی و سالم" کمتر از مناطق روستایی است. ضمن آنکه آبرسانی سیار یک اقدام مدیریت بحران است که به عنوان وظیفه عمومی و روزمره امور عشایر تبدیل شده است.

نکته قابل توجه این است که مشکل عشایر در کوچ یا اسکان نبوده و توسعه نیافتگی مناطق عشایری نیز به خاطر شیوه زیست این جامعه نمی باشد. علت را باید در (۱) توزیع نابرابر منابع و (۲) نبود فرصت برای خانوارهای عشایری جستجو کرد. بنابراین، آنچه که به عنوان کلیت موضوع باید به آن اشاره کرد آن (۱) متناسب شدن خدمات دستگاه های اجرایی با شرایط و ویژگی جامعه عشایر (ویژگی متحرک و پرتابل بودن) مثل آموزش و پرورش عشایر، (۲) اصلاح رویکرد آنها از تقاضامحوری به عرضه محوری و (۳) تغییر ماهیت اقدام مدیران و کارشناسان از حالت نشسته به حالت ایستاده است.

در مجموع، با توجه به جایگاه و اهمیتی که شهرستان کازرون و کوهچنار به لحاظ تعداد دام عشایری و نقش این شهرستان در اقتصاد تولیدی^۱ استان و نگهداشت جمعیت و اشتغالزایی عشایری و پیشگیری از مهاجرت^۲ این افراد به جامعه روستایی و شهری و بویژه حاشیه نشینی در مجاورت شهرهای بزرگ چون داراب، فسا و شیراز دارد و توجه به شاخص برخورداری عشایر از خدمات زیربنایی و تاسیسات ایجاد شده نشان می دهد، جهت ارتقا شاخص های برخورداری در جامعه عشایر وفق ماده ۲۷ قانون برنامه ششم توسعه کشور، نیاز به تمرکز بیشتر خدمات دستگاه های اجرایی به جامعه عشایر دارد.

¹ Production Economic

² Immigration